

Республиканын хойжуларынын база бир чымыштыг үзсн — хой кыргылдазы бо хүн-нерде эгелээр. Ажил-агылыларда өшкү кыргылдазы доо-зулган, хой кыргылдазын-да белеткелдер чоруп турар.

Кыргылдага белеткелдер эртен чымыштандал улут-ла дээрдеес, кыргылда пункту-лары чедир дерип-сепетин-миз, чамдык ажил-агыларда электрлгил хачалар болгаш өске-даа, дериг-херекселдер эртен чымыш кыргылда соон-да аскалп каан хөөзүр тур-бушаан. Ооң түнелениде оларнын эвээш эвезинин, ма-гелаттынган, чикенин хы-налдарын илереткен.

Бо чымыш республиканын ажил-агыларын 820 мүн хой-ну, 1440 теверин болгаш дөртөн мүн амыг эрте терүүтүгүн бо-дугун дүктүгү хураганнары кыргылдага киирер. Никитиз-биле хой кыргыл 109 пунт ажилдары, кыргылдага мук амыг кыргылчы, дүк кластак-чылары киирер. Күрүнге 1370 тонна дук дужаагынар, ооң сөзөн амыг хуузу доо-зоттардан, он амыг хуузу чоңу-хууда дүзүлгө ажил-агылар-ындан киирер.

Эртен чымыш республика-нын ажил-агыларын күрүнге саткан дүктүгүн ооң бүгү-лө немелде телеривер-биле

гежил-дуржулганы куду класс-такчыларны дүктүгү шын эвес-келестеп, ооң шынарын шын эвес доктаадыт тургузуп тур-гандан болгаш өске-даа хой аны чылдаганнарын хараа-зындан республиканын ажил-агыларын алаа чогуур 451,8 мүн ашканы чедир албаан.

Ооң ичинде Кызыл район-нун совхозтары 106 мүн, Улут-Хемик — 90,2 мүн, Эрзин, Көө-Хем болгаш Танды район-нарын — 53-тен 62 мүн рубль чедир түңүгү ашканы албаан.

Эртен чымыш көргүзүлгө-ринден чамдык районнар ку-рүнге дук садар планынын чартык кезин хуу чоңу-ху-рүнге саткан дүгү-биле дугу-лал, чамдык совхозтар планын күүсөтүлгөн көрүп болур.

Барыш-Хемик районун кү-чүлдерин дүжүлгөздөндүрүп болур. Эртен чымыш куду класс-такчыларны дүктүгү шын эвес-келестеп, ооң шынарын шын эвес доктаадыт тургузуп тур-гандан болгаш өске-даа хой аны чылдаганнарын хараа-зындан республиканын ажил-агыларын алаа чогуур 451,8 мүн ашканы чедир албаан.

дидер азы эвээжидир, дүк кластакчыларнын хараысал-га чогу-биле шынары багай дүктүгү күрүнге эки дук кыл-дыр дужаап турар төверылга-лар эвээш эвес. Ындыг дүктү Черногогорскийн дүк фабрика-зын лабораториязынга хы-нал көргө, ооң шынары сов-хозтарнын чоруктаны эдерин-чи бижиктеринде айтканын-дан дыка куду болгулар.

«Хемик», «Шамбалы», «Тик-пелге», «Совет Тыва», «Искра», «Шекпээр» болгаш өске-даа совхозтарнын күрүнге садым-дар дүктүгү үстүгөл шынар-ларын 50—65 хуу чедип тур-ар.

Ындыг шынары куду дүктүгү тытпал кээп турарынын чыл-даганы колдунда-ла ажал-га-чегерилгизинден бооп ту-

Арагалаашкына болгаш алкоголизмге үдүр демисел-бүгү улаустуң херээ

ХО ОЙЛУНУН НЕГЕЛДЕЛЕРИ-БИЛЕ

Арагалаашкынын болгаш ре-р, бажыңа арага белеткен алкоголизмни ууткаар тала-зы-биле хемчеглер дугайында СЭПК ТК, СССР-ин Министр-лер Чөвүлени доктаа хулаап алган болгай. Бистин соци-алисттик тургузушкуну-вустун чогаалдыкчы күштерин, амыд-ралдын совет хериринин ажи-артык шынарлар улам доу-ажыттынып турар үеде, ком-мунисттик моральдык болгаш мөзү-шынарын принциптерин шынгы сагырынга шатпык болуп турар хоралыг чачыл-дарны болгаш эргинин ар-тышкынынын, бирги ээл-чегде, арагалаашкыны болгаш алкоголизмни ууткаарын бир-ги черегини айтырыны кыл-дыр СЭПК ТК-нин доктаалы-да тодаргай айткан.

Ажыкча чоңарнын, ылаң-гыя аныктарын дыштанал-газын шын организастап, культура чырыдышкын бол-гаш өске-даа черлерин ажи-лын күштелдирер чутула. Санаторийлерге, дыштанал-газын бажынарынга, профилак-торийлерге, турист баазалар-га, хой-ниити транспортунга, коллективтик үнүшкүптер организастаан черлерге арага ижерин, 21 хар чепзан кижилерге арага сазарын шүүт хо-раан.

Арагалаашкынын болгаш алкоголизмни ууткаар тала-зы-биле хемчеглер дугайында үстүнде доктаалды амыд-ралга боттандырып, чогуур хем-чеглерин ап чорудары-биле СССР-ин болгаш РСФСР-ин Дээди Советтеринин Прези-диумнарын Чарыктарында дараазында хемчеглерин хоой-луктуган.

Хой-ниити черлеринге арага ишкен, ээрик көзүлгени дөш баштай хериден үжөн рубльге чедир, ол-ла чымыш ол үүдүлгенин ийи катп бол-дурар болза, үжүнден бежен рубльге чедир штрафтар, да-раазында ол-ла чурум үрөш-кинин кылыр болза беженден чүс рубльге чедир штрафтар, азы бирден ийи ай чедир үе-де эдип чааар амыда шин-дер болгаш алыр малынын 20 хуузу күрүне орулгазын-че тытар. Ол хемчеглер хоой-лу үрөн кижинин, ээтинин, түнүс үнүшүргөне хуза бер-бес хире болза, он беш хонук-та административтик хоругдал-га киирер.

Ажылаар черлерге, бүү-рүлгенин өрөөлдеринге азы девискээринге, өрөөлдерге че-рлерини объективизинге, ал-бан черинге, организасталга-рага ишкен азы ээрик тур-ганы дөш үжүнден бежен рубль чедир штрафтар, ол ыш-каш чатыргалында ажил-дакчылары-биле бүүдүргө че-ринге, арганы казы ишкен, азы ээрик турган ажил-дакчылары ажилдан чалышпа-ларга уур хемчег албаан мастерлерге, уацаторлар, ээ-чеглер, чектер начальни-ктеринге болгаш өске-даа уу-р-тукчуларга беженден чүс рубль хемчээлгиг штрафты олар.

Назы четпээрнерни арага-лаашкына хандыктыканы дөш бүүрүзүт ада-нелерге азы ол ышкы өске-даа кижилерге, бир эвес, ол чурум үрөшкенин кеземче харысал-газынга олар хире эвес бол-за, беженден чүс рубльге че-дир штраф олар.

Ол азы хар чедир намыз-тык кижилерин хой-ниити че-ринге ээрик көзүлгени дөш, ба-за оларнын арага ишкени дөш ада-нелерге, азы оларны солаан кижилерге бежен рубль чедир штраф олар.

Арага сазарынын дүрүмө-рин үрөш дөш садым ажил-дакчыларын болгаш ниитини чегеннелге черлеринин ажил-дакчыларын беженден чүс ру-бльге штрафтар.

Бир эвес административтик хемчеглерин азы хой-ниити хемчеглерин алган соонда, бир чыл иштинде шак-ла ыныг чурум үрөш болза, кеземче харысалгазын олар болгаш сазымга болгаш ниити чеге-нилге бүүдүргөзүнгө ажил-даар эргини үштен беш чыл чедир хуусаага казыншаан, ийи чыл чедир хуусаага эдип-ча-аар амыда, азы ийи чүс-тен үш чүс рубль чедир штраф олар.

Хой эвес воканы болгаш өске-даа арагаларын салып ал-гаш, амык-олча болаш сат-каны дөш саткан чүүлүн ха-вырмаш, беженден чүс рубльге чедир штрафтар, а хой хем-чээлди салып алган, амык-олча болаш саткан болза, ке-земе харысалгазынга гин-

160 көпөөк чедир болган. Бай-Тайга районун ажил-агылар-ын күрүнге саткан өшкү дүктүгү бир килограммынын өртөз 33 рубль 73 көпөөк, Тес-Хем, Чөө-Хемик район-нарын — 29—30 рубль чедип тургулаан.

Ынчалза-даа совхозтарда болгаш районнарын белеткел корторларында дүктүгү арыг бодуну хуузу илередир, ооң шынарын тодардыр лабора-торияларын чогуур, бар-даа болза ажилдааган турарынын чылдаганнарындан база мер-

рүнге саткан дүктүгү барык чартыны, Чөө-Хемик, Сут-Хөл районнарын саткан дүгү-нүн 31—37 хуузу хуу чоңу-ху-рүнге саткан дүгү дугулаан. Бо чылда көрдүгүн дук пла-нын оң хире чижээн чоңдан дук садым күүсөдир дугайын-да шиктилерини үстүнде ра-йоннарын күүсөкөннэри тус-тузунда хүлээп алгылаан. Ын-дыг байдал чамдык алысак-чиксек кижилерге совхозтар-нын дүгүн күрүнге оорлал-сактарында таарымчалыг арга-ны берип турганын эртен

лаарынын органдары бир дем-ниг ажилдар ууржур.

Республикада дүктүгү бот-үнези база аажок улут бооп, бир центнер дүктүгү бот-үнези 990 рубль чедип турар. А «Дөң-Терезин», «Совет Тыва» совхозтарда ол көргүзүт 2556 — 2763 рубль, «Тес-Хем», «Шекпээр», «Мурнакчы» бол-гаш «Х Улут хурал» совхоз-тарда 658-тен 1857 рубль чет-кен.

Совхозтарда дук лаборато-рияларын чогуур хараазын-биле арыг дүктүгү хуузу бе-

КӨДЭЭ ТУДУГ: темп болгаш шынар

«Тыва көдээ тудуг» трестин № 983 КМК-зы—Каз-Хем районун совхозтарында бүүдүргө, социал-культура объектилерин, чуртталга туудун туудуп турар улуг туудуг организасталарынын бирээзи. Беш чылда туудуг программасында көрдүнгөн-биле КМК 10302 дербелчин метр шөлдүгү чурт-талга бажынарын турар. Бо чымыш план эгелээр туудугтар ийи аа чуртталга 4 ба-жыны, «Кызыл туу» совхозта ник, бызаа ажалдарын, «Совет Тыва» совхозта чеге-ринге шөлүн, «Ленинчик орукта» уруглар сазым, «Бүрөн» совхозта 2 мүн тонна та-раа шыжар скарды ажилгала киирер.

Чагыкчы Көдээ ажил-агы министрство-зу. Объектилерин үзүндө, эки шынарлыг дужаар дөш чыгыкчыны болгаш туудуг организасталарынын ажилын сонугурап көр-ген бис. Оларнын дөң харысалгалы, ке-рээ эзугаар дүжүлгөларын мук күүсөдип турары, төңү көргүзүлгө дөш сонугура-дын кайи хире деңгелде салдыган бол-дур, туудуг ажилынын темпизин-даа, шына-ры-даа оон хамаарыр, КМК чуртталга ту-дугу чыл планын 1143 хуу күүсөдир бе-дүткен хүлээлгелиг. Доогулбаан туудуглары 10 хуу кызырары база көрдүгүн.

ТУДУГГА БРИГАДА КЕРЭЭЗИНИҢ АЖЫКТЫ

Мында сес бригаданын бе-жин бригада керээзинче шик-тикен. Күш-ажылды органи-застарынын чаа аргызы хожу-дашындан уштуунынга, шик-тини күрүлөөларын дилеп ты-варынга болгаш ажилдык шы-нарын экижидеринге улуг сал-дарыг болган. Ол дугайын дөвөзүндө фактиларга көр-гүзүп керээзирер. Эртен чы-мыш дужаагынын он үш об-ъектинин чүгө чалгызын үзүндө ажилгалга кичирээз, онуга күрүне комиссийа экине деп үнелелди берген. Дөрт айлар дугузунда ийи аал чуртталга үш бажы дужаагынын. Дөрт айларда чуртталга туудугун программасы 150 хуу күүсөт-күнүн. Күш-ажылдын бүүдүр-чүлүгү, эртен чылдыгында че-дөөргө, 8,4 хуу өскөн.

Керээлг ажилдан турар бригадалардан Н. И. Сакури-нин уурткан коллектив бо хуунерде беш чылдын онал-дын 115 хуу күүсөдип алган. Туудугулар ам октябрь аягына, улутун кичиритер ажилдар турар. В. И. Мерку-шевтин бригадасы оларнын-биле дөңгө чоруп оор. Бо ийи бригада кижилеринин саны, кылган ажилынын хем-чээлдин талазы-биле бот-боттарындан ылгалбас. Кожка ажилдан турар бо ийи бри-гадалар аргазында чарышты.

Хамжы ажил ууртукчудан, ооң кижилер-биле ажилдан билеринден, негелделкиден хамаарылгалыг. Устуде ийи бригаданын бештайын оор-тукан тускы эртеринин, кел-еелгил, ажилдар Н. И. Са-кури, өскөзүн хай чыл амык-даа дужуулгалыг В. Н. Мерку-шев алауртуп турар. КМК начальниги В. В. Сарпулов мында он алды чыл ажилдан турар база дужуулгалыг уур-тукчу. Кайи чымыштан чүсө ап, деткир чорук мында чам-чылаан.

Шакнал ашканы чүгө «экине демдекке дужаагында бүү-рин керээде көрүп каан. Ту-

материалдары, 4 тонна це-мент, 2,5 мүн киловатт-шак электри энергиязы, 0,5 тонна кывар-чаар чүүл, 1 тонна ме-талл камнал алыр сорулгалыг. Май 1-ге чедир камналга кан-дыг болганын 6,6 кубометр дилгит материалдары, азы чылдыгынын чартык чыгыш, 1,4 тонна цемент, 900 киловатт-шак электри энергиязы, 100 килограмм металл камнал ал-дыган. Сөөртүлгө болгаш ке-зиге үзүлгө шил элээн хо-раан болган.

Камналга айтырын чуга-лажып тура, ажилгалыгын чидирини ооп эртер арга чок. Чамдык экижигелер демен-делтинге-даа, прогудулар, оолдар, харин-даа арагалаар чоруктар ууткааттымааны хара-даандыг. Эртен чылдын дөңт айлардаа чылдаган чолка 96 кижини үстүгөн болза, бо чымыш 217 кижини чедир көүдүзүн. Барык үш ка-тал өскөн. Бо хуунерин чөт-түг ажилгаан болза, чөмө ажил кылдынылгалы 19 кижини составтыт. П. И. Бочкаревтин бригадасы дөрт айларда 80 прогуду кылган. Азы бир кижиле бо үеде алды хире хүн ажилдааган болуп турар. Бригаданын боду чээрби чыл-с-диктиг, ажилын билер, бе-диг мергелжилгиде-даа бол, не-гелде чок болганындан, боду эки үлөгөр көргүзүлгөндө кижизидилге ажилы кошкан.

Уушхуунуң рейдлерини органи-засталга, күш-ажылчы кол-лектив хурадырынга, хуу хуу сугарынга көрүм-чурум үрөш-келерин хемчег ап турза-даа, чептестер катталышкан. Ол чүл дээрге кижизидилге ажи-лалы өй-өлөп чорудуп, ону хүн бүрүни кичизигейге албаан болуп. Туудуг органи-засталгада профузел оло-меттерди, улусчу контроль бөлүктери күш-ажылдын са-лылга-чурунун быжыглар, камналганы шыгыгырадыр та-лазы-биле калбак хемчеглерин ап чорудары чугула.

ди совхозтарын бүүрүзү-биле чыл эгезинден тура амыг үеде чедир туудугулар ажи-ла чок олуртуп турар. Эртен чы-мыш бо чылдаган-биле чам-дык объектилер үзүндө ду-жжатынмаан. Доогулбаан ту-дуглар дээрле-ле артык ча-рыгдалар дээрзи билдингир. Төлөвилел чартыгынындан эде кылмышынын, дериг-хе-рексел, четтелеттининден турушкунуңар болуп турар.

Кайи-даа КМК-да ажилгалга киирер объектилер эвээш эвес. Туудуг ажилынын шынары тө-лөвилелден эгелээр дээрзи чөп. Эки шынарлыг докумен-тацияны үзүндө белеткен ту-дур болза, объектилерин ту-дугу шымыкын эгелээр. Ын-чангаш туудугну төвө салдын-мандала, кол туудукчу, ча-гыкчы болгаш төлөвилелчи ор-ганизасталарын харылааы быжыгар ууржур.

ШӨЛЭЭН ОРДА

«Совет Тыва» совхозта чеге-ринге шөлүнүгү туудун ажилгалга киирер эртен чымыш дөңгө чоруп келген. Чагыкчы үзүндө, эки шынар-сал-биле хандырып барган. Бо чымыш ону моль алаа ду-жжар киреде, чагыкчы май-түнүзүгө чедир база шик-сөөз.

«Бүрөн» совхозта гараж ту-дугу кудук кастыгынандан-садан турар. Керээ — эзугаар эрел 5-ке чедир кылыр хү-лээлгенин чагыкчы күүсөтүлгө, йоглар саздынгы херек це-мент чок болганындан чээрби чил ийи-хуу хүн амык, чок эртен. Блоктарын хемчээл-чегил каангадан, өске бол-гаш чылдаагыны-биле туудуг дөңгө оюу эде кылыр уур-дугу төвөзүлгө турган. Дилгит материалдары чедиптезинден эки неделя дүргүзүндө ийи

«Совет Тыва» совхозта чеге-ринге шөлүнүгү туудун ажилгалга киирер эртен чымыш дөңгө чоруп келген. Чагыкчы үзүндө, эки шынар-сал-биле хандырып барган. Бо чымыш ону моль алаа ду-жжар киреде, чагыкчы май-түнүзүгө чедир база шик-сөөз.

«Бүрөн» совхозта гараж ту-дугу кудук кастыгынандан-садан турар. Керээ — эзугаар эрел 5-ке чедир кылыр хү-лээлгенин чагыкчы күүсөтүлгө, йоглар саздынгы херек це-мент чок болганындан чээрби чил ийи-хуу хүн амык, чок эртен. Блоктарын хемчээл-чегил каангадан, өске бол-гаш чылдаагыны-биле туудуг дөңгө оюу эде кылыр уур-дугу төвөзүлгө турган. Дилгит материалдары чедиптезинден эки неделя дүргүзүндө ийи

ЧУРУНТА: «Кызыл тудуг» эргелелин анык туудугулары Борис Допур биле Ооржан Нам-оол шалычы ажилдаашкан, туудуг материалдарын камналгазынче улуг кичизигейни салып турарлар. Олар бо хуунерде Кызылда спорткомплекси-нин туулууда амылдан, бирги казтык ханаларын туубулар-биле бедим шынарлыг кы-лырын чедип ап, чарышка мурнакчылар болуп мактадып турарлар. О. ОХЕМЧИТИНЬ ФӨТӨЗУ.

АЖААП, КАДАГАЛААРЫНДАН ЭГЕ ЛЭЭР

«Шагнартяжстрой» трест— республикада туудуг ажилдар чорудуп турар улуг органи-засталарын бирээзи. Ында туудуг материалдарын, одалга энергетиктик кулавырларын кынаар талазы-биле байдал эки дээрзи берге. Бирги жээр-талда туудуг материалдарын камналгазын шүүт болдуунаан. Чүгө 2 тонна хөмүр-дөш биле 14 мүн чет-шак электри энер-гиязы камнал алдыган.

Электри энергиязын чөп ажилдарынын чамдык хемчег-лери алдынып турарын де-мендел болуп. Туудуг объекти-леринде ол талазы-биле хары-салгалыг кижилерини то-муйлаан. Кышы үеде бетон чылдарда, температурга гра-диентин шыгызы сагып, чыл-дыгылыг станциязындан кел-ген току үзүндө өжүрерин чедип алырга, электри энер-гиязы камналттынар. Туудуу чан-аан объектилерге электри энергиязын дөрдөн тургузуп, объект бүүрүндө электри энергиязын чарыгалдыг шын санаары, чарыгалдыг прим-еттерди, улусчу контроль бөлүктери күш-ажылдын са-лылга-чурунун быжыглар, камналганы шыгыгырадыр та-лазы-биле калбак хемчеглерин ап чорудары чугула.

Эпидемстанциязын ажил-агы чорудуп ийи чыл бүүрү-гү ажилгалче киирип болуп турган, ынчалза-даа савдатка туруп алган. Ол үнүн дүргү-зүндө ажаа тургузуп каан чам-дык дериг-херекселдер той-матгалына берген болгаш ам катп чаа дериг-херексел тыл-тургузур негеттинип турар. Хумагалыг эвес чоруктук киж-и-дөш бо эвес деп бе!

Чылдын ийи хонунда кам-нал алдыган чиг эт, матери-алдар, одалга-энергетик кулавырлар-биле ажилдар сорулганын тресттик коллектив бодуну мурнууга салган. Ол сорулганы күсөдир дөш, чө-мө хире камналганы ажилын коллектив, туудугу бүүрүзү че-дип алырын санап, түңүзү-стендерде бижижи. Ынчалза-даа бирги көвөргөлдү түнелги-биле туудуг материалдарын камналгазын чедип албааны херек кырында боттуг ажил чорбай турарын херечилезин.

Туудуг материалдарын камнал-галы оларнын объектилерге шик кадалалындан хамаар-ныр. Ол талазы-биле байдал тындал, «Шагнартяжстрой» трестин элээн каш туудуг объектилерин тресте парком сак-кретери В. И. Шумкина-биле кады көзөзүн бе.

Тресттик бүүдүргө-техниктик комплекция эргелениде ма-териалдарын шын шыгал, кадалаар талазы-биле элээн ажил чоруп турарын эскерип болуп. Цемент сери адында, туубуну тускыг ыш десир-лерде чыйыл салган, десир-бетон кылгылары шыгыгырадыр дүрүмдерин болдуур арга-биле сазан. Ам демиселде ту-дур чүдүрү ханын септеп, ажилдадыр, материалдарын складтарын улам чурумчу-да

